

Vägar till mångfunktionella landskap: en pilotmodell i Jämtlandsfjällen

*Negotiating pathways to multifunctional landscapes: a pilot model in
the Jämtland Mountains*

Fas 2, 2016-2017

Slutkonferens, Elite Hotel Maria Tower, Stockholm 2018-04-23

Sandra Wall-Reinius, ETOUR, Mittuniversitetet

Sandra.wall-reinius@miun.se

Sandra Wall-Reinius, Etour, Mittuniversitetet
Annika Dahlberg, Stockholms universitet
Sverker Sörlin, KTH
Daniel Svensson, KTH & Chalmers
Peter Fredman, Etour, Mittuniversitetet
Kristin Godtman-Kling, Etour, Mittuniversitetet

Arbetsgrupp:

Lennart Adsten, Naboer AB
Ruona Burman, Länsstyrelsen Jämtland
Richard Åström/Jonas Kråik, Handölsdalens
sameby
Niklas Winbom, Svenska Turistföreningen
Nils Hallberg, Naturvårdsverket

Referensgrupp: Fjällforum

Svenska och norska myndigheter,
organisationer, företag och privatpersoner som
möts för informationsutbyte, erfarenhetsutbyte
och samarbeten. Mötesplattform för
föreningen Gränsfjällen Sylarna i samverkan.

<https://www.youtube.com/watch?v=SAYWqBdbTxg>

Utgångspunkten har varit att synliggöra fjälllandskapets mångfunktionalitet.

Hur kan olika intressen och aktörer samexistera och mötas i dialog om hur natur- och kulturvärden kan bevaras och utvecklas för lokal hållbar utveckling?

NÅGRA SLUTSATSER

- Turistiskt landskap? Skyddat landskap? Orört landskap? Vildmark?
- Historiskt landskap? Samiskt landskap? Kulturlandskap? Arbetslandskap? Vardagslandskap?
- Södra Jämtlandsfjällen används av flera olika grupper med olika intressen, förväntningar, uppfattningar och värderingar om landskapet: tex. lokala företag, boende, föreningar, renskötare, näringslivsutvecklare, turistorganisationer, turister, regionala och nationella myndigheter, naturvårdsintressen, kulturvårdsintressen.....
- Olika idéer om och syn på fjällen påverkar användning och förvaltning.
- Dessa olikheter (både historiska och nutida) och förändringar i hur området används (utvecklas/bevaras) har lett till vissa spänningar, låsningar och osäkerheter.
- Flera pågående förändringar: bl.a. process kring en nationalpark, ökat besöksstryck, nya aktiviteter, förändrade beteenden och attityder

NÅGRA SLUTSATSER

- Fjälleder har flera funktioner (mångfunktionella) och de är djupt rotade i traditioner och är resultat av lång historia av rörelser
 - Erfarenhetskorrider, informationslinjer
 - Ger en fördjupad bild av landskapet och dess kultur- och miljöhistoria
- Dialog och samverkan **om** leder fungerar som ett verktyg för att hantera motsättningar
- Fungerande leder kräver bl.a. kunskap om involverade aktörer, analys av (framtida) användning och systematisk skötsel samt tydlig ansvarsfördelning.
- Finansiering av skötseln.....

Den mångfunktionella leden:

Leden som nytthet för den enskilde

- Visa vägen ute i naturen (vägvisning)
- Underlätta vistelser i naturen (tillrättaläggning)
- Bidra till upplevd trygghet (säkerhet)
- Ge information (kunskapsförmedling)
- Bidra till upplevelsen av att vara ute (upplevelseförstärkning)

Leden som nytthet för samhället

- Bättre folkhälsa
- Bättre säkerheten för besökare i naturen
- Ökade kunskaper om natur- och kulturmiljöer
- Styrmedel för att minimera konflikter

Leden som resurs för besöksnäringen

- Del i infrastrukturen på destinationen
- En attraktion i sig

Olika sätt att finansiera en led:

- *Skatter* (alla "betalar")
- *Avgifter* (användarna "betalar")
- *Ideellt engagemang* (de engagerade "betalar")

Ideologiskt perspektiv, markägare, ledens syfte och aktiviteter på leden

Många leder, inte minst i fjällen, finansieras skatter – något som har stort stöd bland Sveriges befolkning.

Leder för speciella aktiviteter (tex. snöskoter, cykling och skidåkning) kan lämpa sig bra för finansiering genom avgifter så länge de inte inkräktar på Allemansrätten.

Mer kunskap behövs.

NÅGRA SLUTSATSER

- Möten och nätverk för information och dialog mellan lokala, regionala och nationella aktörer:
 - Respekt för olika perspektiv och intressen
 - Lyfta frågor, kompromisser och möjligheter
 - Förståelse för skillnader, och varför dessa skillnader finns, ökar möjligheten till större samsyn och att hitta konstruktiva lösningar
 - Belysa centrala begrepp eftersom de kan betyda olika saker för olika människor (tex Vad är bevarande? Nationalpark? Kulturvärde?)
 - Information och kommunikation
 - Oberoende medlare (facilitator) i komplexa frågor
 - Förhandling och dialog, förståelse och tillit mellan aktörer tar tid
- "Fjällforum" är en pilotmodell för samverkan, en plattform och nätverk för kunskapsutbyte, dialog och diskussion

Historiska perspektiv på lederna i Jämtlandsfjällen

Daniel Svensson

Fil. dr. i historia, forskare

Institutionen för teknikens ekonomi och organisation

Avdelningen för teknik, vetenskap & samhälle

daniel.e.svensson@chalmers.se

Vad menar vi med rörelsearv?

- Småskaliga fysiska spår – stigar, skidspår, vadvägar, leder, rastplatser, renflyttningstråk, etc.
- Rörelsens kulturarv - har skapats genom ett sambrukande av olika intressen: renskötsel, jakt, friluftsliv och turism.
- Hållbart brukande av landskapet?

Jämtlandsfjällen – ett unikt område

- Högt besöksstryck, vilket bidragit till fokus på nyare leder och turism – vardagliga rörelser syns inte lika tydligt.
- Lederna och stigarna utgör ett rörelsearv som behöver synliggöras för att fördjupa förståelsen av områdets kultur- och miljöhistoria.
- Många olika intressen har varit med och skapat lederna under lång tid: renskötseln, turismen, idrotten m.m.

Jämtlandstriangeln och Vålådalen

- Fokus på Jämtlandstriangeln och Vålådalen
- Vålådalen – rik träningshistoria som startade med Gösta Olanders ankomst på 1930-talet, men också hembygd för samer och fjällbönder.
- Jämtlandstriangeln – ett av de mest ikoniska områdena för fjällturism och samtidigt ett viktigt område för rennäringen.

Jämtlandstriangeln

- De tidiga turistlederna, som i många fall har blivit kvar, följer de stigar som använts av andra intressegrupper.
- Senare leder är oftare dragna med turismen som främsta syfte.
- Samerna var viktiga i den tidiga besöksnäringen.
- Stugbyggen och uppmärkning av leder i området i slutet av 1800-talet gjorde turisterna mindre beroende av samerna för logi och guidning.

Blåhammaren, augusti 2016

Vålådalen

- Dagens omfattande ledssystem är en nyare skapelse. Från Vålådalen utgår på den gamla kartan (STF 1923) bara en handfull stigar, däribland mot Ottfjället och Lunndörrstugan.
- De längre lederna finns med i STF:s kartor och skrifter redan under 1900-talets första decennier. Det som har tillkommit är framförallt de kortare dagsturerna och rundslingorna (till exempel Blanktjärnsrundan).

Vålådalen, juni 2017

Vålådalen, juni 2017

Film om projektet

- <https://www.youtube.com/watch?v=rZsaUKehwwk&t=386s>

Tack!